

Det nationaløkonomiske Universitetsstudium i Danmark og Tyskland.

Af

K. A. Wieth-Knudsen.

Læsere vil maaske mindes, at der for ikke saa lang Tid siden stod Gny herhjemme efter et Slag, som en danskfødt Nationaløkonom af ren tysk Skole rettede imod den danske Nationaløkonomi, idet han samtidig fremhævede det tyske økonomiske Universitetsstudium paa det danskes Bekostning. Det er nu ingenlunde min Mening at ville gaa ind paa eller give noget Indlæg i en saadan Strid, og den er heller ikke Anledningen til de Bemærkninger, jeg ved denne Lejlighed har den Ære at fremsætte i Tidsskriftet. Derimod er det min Tanke, at i det mindste noget af det følgende kan yde Materiale til en objektiv Sammenligning mellem det danske og det tyske statsvidenskabelige Universitetsstudium, og da det første antagelig er de fleste Læsere nogenlunde bekendt, har jeg tænkt væsentlig at beskrive det andet paa Grundlag af de Erfaringer, der har kunnet gøres under flere Studieophold ved forskellige tyske Universiteter og lignende Læreanstalter.

Det tyske Universitetsstudium i Statistik og Øko-

nomi saavel som i andre Videnskaber falder som her i to Semestre, der ganske vist har en hel anden Tids-Beliggenhed end herhjemme, idet Vintersemestret begynder i Slutningen af Oktober og ender ved Paasketid, saaledes at Juleferien kun varer godt 14 Dage, medens Sommersemestret begynder omkring Pintse og med en ret kort Sommerferie varer til ind i September. Men den samlede Universitetsarbejdstid er altsaa ikke længere end herhjemme, og hvorvidt det er en Fordel eller ej, at Semestrene i Tyskland i Stedet for at løbe 4 Maaneder i Træk deles af en kort Ferie, skal jeg lade være usagt. I hvert Fald tilendebringes det egentlige statsvidenskabelige Universitetsstudium i Tyskland saavel som her paa 7 til 8 Semestre, og for saa vidt vi ved vort Fakultet til det statistiske Speciale gærne regner i alt 9 Semestre, hvis det matematiske Kendskab ikke skal blive altfor knebent, saa kan man i hvert Tilfælde sige, at det økonomiske Studium ikke er mere anstrængende i Tyskland end i Danmark, og det specielt statistiske er snarest lettere, fordi det drives om jeg saa maa sige lidt for praktisk, saa at der lægges mindre Vægt paa den matematiske Forstaaelse.

Naar nu en tysk Gymnasiast har bestaaet sin »Abiturient«-Eksamen, vælger han sig et eller andet af den halve Skok tyske Universiteter, og helst et, der ligger saa langt borte fra hans Hjemstavn som muligt. En Østpreusser f. Eks. gaar ikke gerne, hvis han er fornuftig, til Rostock eller Dorpat, men til München eller Halle, thi det er akkurat lige saa godt som at rejse til Udlandet. En Sydtysker gaar til Leipzig eller Berlin, men forsømmer dog ikke Heidelberg, ligesom man i det hele maa huske, at de fleste tyske Studenter

i Løbet af deres Studietid besøger flere Universiteter. Jeg behøver næppe at paavise, der heri kan ligge overordentlig store Fordele, og nogle af disse vilde vi — *mutatis mutandis* — kunne tilegne os i vort slet ikke saa lille Danmark, hvis vi oprettede vort andet Universitet i Aarhus.

Ved de tyske Universiteter kan man nu enten lade sig indskrive som »Hører« ved en eller flere bestemte Forelæsninger, eller man kan lade sig immatrikulere. Det sidste har væsentligst den Betydning, at man kommer i Universitetskatalogen, han optages i Studenterklubberne og maa betale et temmelig højt Vederlag, men ogsaa en »Hører« maa for de Forelæsninger, han vil høre, betale et mindre Honorar, idet kun de Timer, der i de officielle Kataloger er betegnede med lille g., er helt gratis. Denne Betaling modtager vedkommende Docent eller Professor, og for de godt besøgte Forelæsninger betyder disse Honorarer et ikke ringe Plus til Professorgagen, der allerede i sig selv er højere end hos os. Det er væsentlig kun Privat-docenterne, der ved at give gratis Forelæsninger søger at drage de Studerende til sig. Da endvidere Universitetslegater og Understøttelser til privat-videnskabelige Formaal flyder sparsommere end herhjemme, rekruteres de Studerende i Tyskland fra betydelig snævrere sociale Kredse end i Danmark, og denne Kendsgerning faar, som vi senere skal se, stor Betydning baade for den sociale og videnskabelige Udvælgelse.

Forelæsningsrækkerne i Statsvidenskab omfatter et noget mere begrænset og ensartet Stof end herhjemme, men er i øvrigt baseret paa lignende Lærebøger af den simple Grund, at vi jo væsentligt bruger de tyske

Lærebøger og Afhandlinger. Skønt disse nu i sig selv er grundige og fyldige, refererer de jo overvejende til den efterklassiske tyske Litteratur, der er meget righoldig ogsaa hvad fremmede Landes Forhold angaar. Derved opstaar to Ensidigheder: den ene er den, at de tyske Nationaløkonomer vænnes til at tro, at den moderne Økonomi udelukkende er en tysk Videnskab; den anden bestaar deri, at de ser alle økonomiske Forhold, og ikke mindst de fremmedartede, under et overvejende germansk Synspunkt.

Paa den anden Side sparer den tyske socialøkonomiske Studerende Tid og Kræfter derved, at alt hvad han skal bruge, foreligger trykt i hans Modersmaal, og selv hvor det drejer sig om helt ny Forelæsningsrækker, plejer Professorerne ved disses Begyndelse at uddele et trykt Ekscerpt eller en trykt Disposition, hvorefter Læretimerne udfyldes i fri Foredrag, ud af hvilke enhver kan notere sig hvad han har Brug for eller ikke ved. De fleste tyske Studenter kan stenografere, men ingen er forpligtet til at afskrive det hele. Hos dygtige Lærere er disse Foredrag i Reglen meget underholdende og tankevækkende.

Ved Siden heraf findes naturligvis som her Eksaminatorier og tillige Kollokvier over visse givne, især socialpolitiske Spørgsmaal. Professoren begynder altsaa med at spørge en eller anden om hans Mening angaaende vedkommende Forhandlingsemne, og efterhaanden drages de øvrige tilstedeværende med ind i Samtalen, der søges vedligeholdt derved, at hvad den ene ikke finder paa, falder maaske en anden ind. Man forstaar imidlertid, at saadanne Kollokvier, om de da skal du noget, stiller overordentlig store Krav til Lederen, langt

større end f. Eks. et Eksaminatorium. Thi ved et saadant foreligger der jo altid faste Støttepunkter i en eller anden Tekst, men ved et Kollokvium maa der saa at sige stadig improviseres fra Lederens, vedkommende Professors eller Docents Side; tillige skal han samle de forskellige Stumper af Viden, han forefinder, til en for alle forstaaelig Helhed, og øjeblikkelig overse de ny Bidrag og Indvendinger, der kan fremkomme ogsaa i et Auditorium bestaaende af yngre. Jeg betænker mig derfor ikke paa at sige, at Kollokviet i videnskabelige Spørgsmaal er den vanskeligste af alle højere Undervisningsformer, og bortset fra særlig glimrende pædagogiske Talenter kun kan dyrkes indenfor Specialomraader og af Lærere med en betydelig Erfaring. De er da ogsaa sjældne baade her og i Udlandet.

Endelig kommer vi til den efter min Mening vigtigste af de tyske Universiteters Læreformer i vort Fag, nemlig de saakaldte statsvidenskabelige og statistiske Seminarier. Et saadant Seminarium er en Slags videnskabelig Universitetsklub af alle de ved Fakultetet studerende Personer, under selvskrevet Forsæde af de statsvidenskabelige Professorer. Ved et større Universitet som Münchens kan den tælle indtil 60—70 Medlemmer, hvoriblandt adskillige, der med Tilkendelsen af den tyske Doktorgrad har tilendebragt det egentlige Universitetsstudium. Seminariet holder Møde et Par Timer hver Ugedag i Semestret, paa hvilken en af Deltagerne holder et Foredrag over et i Reglen meget specielt Emne, som han har sat sig særlig ind i. Jeg skal straks nævne nogle Eksempler.

Efter Foredraget ledes og indledes Diskussionen af to altid nærværende statsvidenskabelige Professorer,

der i Reglen har en langt lettere Lejlighed til at brillere end Deltagerne, thi man maa mærke sig, at de allerfleste af de foredragne Referater gælder Emner, der ikke alene er opgivet de unge Mennesker af Professorerne, men ofte udarbejdet i Løbet af et Aarstid under stadig Samraad med disse. Det vanskeligste Punkt forekommer mig Samarbejdet mellem de to Diskussionsledere at være, saaledes at de fyldigt supplerer hinandens Kritik og aldrig siger hinanden imod. Men i den Retning kan Øvelse aabenbart gøre Underværker.

Hvorom alting er, disse Seminarier er aabenbart teoretisk og pædagogisk styrkende for alle Parter, og kan ved et fornuftigt Emnevalg i høj Grad uddybe det nationaløkonomiske Studium*). Og Emnevalget er utvivlsomt ejendommeligt for den tyske Nationaløkonomi. Man vil forgæves søge efter Opgaver som »Begrebet Kapital« eller »Hvorvidt kunne Socialøkonomiens Sætninger kaldes Love« o. s. v. Thi de fleste Spørgsmaal er grebne ud af det praktiske Liv, og Undersøgelsen gaar især ud paa, hvilken Besvarelse Livet selv giver

*) Det vil sikkert interessere Nationaløkonomisk Tidsskrifts Læsere at erfare, at dette allerede erkendtes for en Menneskealder siden i nogle Afhandlinger af Alexis Petersen, offentliggjorte 1879 i nærværende Tidsskrift, Bind XIII, S. 229 og 309. Man vil i disse Afhandlinger »Om den nationaløkonomiske og statistiske Universitets-Undervisning« finde adskillige Udtalelser paa Grundlag af forrige danske Generations Studie-Erfaringer i Tyskland (især S. 236), og de der fremdragne Betragtninger, som jeg først er blevet bekendt med efter at ovenstaaende var trykt, falder morsomt nok dels (S. 252—53) saa nøje sammen med mine foranstaaende og følgende Bemærkninger, dels supplerer de dem (S. 309 ff.) paa afgørende Punkter, saa at disse 29 Aar gamle Artikler — til Ære for Nationaløkonomisk Tidsskrift — i Virkeligheden synes helt aktuelle ved Gennemlæsningen den Dag i Dag.

paa disse Spørgsmaal. Ved et Emne som »Varehus-skatte«, ved hvilke man som bekendt har forsøgt at standse de altomfattende Handelsmagasiners Fremtrængen, falder det ikke Referenten ind at fortabe sig i interessante teoretiske, maaske endog matematiske, for ikke at sige problematiske Overvejelser af, hvorvidt en Skat paa Varehusene kan overvæltet paa Forbrugerne eller paa Magasinets Leverandører. I Stedet for tager han Tyren ved Hornene, undersøger Stormagasinerne Udbytte og hvormeget Skatten sluger deraf, og spørger saa mange Magasindirektører og Fakrikanter som muligt om, hvem Skatten er gaaet ud over. Naar han saa kan fremlægge en Række overensstemmende Vidnesbyrd om, at næsten alle Stormagasiner i Anledning af Skatten har tvunget deres Leverandører til at afgive dem Varerne netop saa meget billigere som svarer til Skatteprocenten, medens Magasinets Salgspriser er uforandrede, saa er dermed uafhængig af al Spekulation leveret et knusende Bevis for, at man hverken skader Forbrugerne, hvad mange troede, eller rammer Sælgerne, som Meningen var og som de fleste haabede, men derimod — Producenterne, hvilket ingen havde tænkt sig, hverken Lovgiverne eller allermindst de teoretiske Spekulanter.

Det Foredrag jeg her brugte som illustrerende Eksempel paa Behandlingsmaaden, hed »Virkningerne af Varehusskatteloven i Bayern 1899«. Af andre, som jeg nylig lovede at nævne Eksempler paa, kan fremhæves: »Kornhuse og Kornhandel i Tyskland«; »Udligningen indenfor den indenlandske Betalingsbalance«; »Det spanske Møntvæsens Udvikling fra 1866 til 1904«; »Den indenlandske Strømskibsfarts Indflydelse paa Sø-

handelen«; »Markfællesskabet i den indiske Landsby«; »Rigdoms- og Befolkningsformerelsen i Sachsen« (ved undertegnede).

Man maa nu ikke tro, at jeg betragter saadanne Specialundersøgelser i og for sig som Videnskab, men jeg anser dem for at være et nødvendigt Grundlag for den moderne videnskabelige Økonomi. Det indeholder derfor ingen Selvmodsigelse, naar jeg udtaler, at de optrædendes videnskabelige Horisont i Reglen er temmelig snæver, men at paa den anden Side de virkelig videnskabelig anlagte Deltagere kan samle et omfattende positivt Udbytte ud af alle disse Foredrag og Forhandlinger.

Nu vil Læseren tænke, at da det kun er de færreste Studerende, der røber videnskabelige Anlæg, vilde dette Seminarium være et uforholdsmæssig stort Apparat, om det kun var til for dette Mindretals Skyld. Men det er slet ikke heller til for deres Skyld, og den videnskabelige Ansporelse, som jeg nylig talte om, er egentlig blot en Tilgift, der ganske vist ved dette Læremiddel bliver større eller kan blive større end ved noget som helst andet. Seminariets egentlige Opgave er derimod at være en Udklækningsanstalt for de tyske Doktor-Dissertationer. Naar den Studerende har naaet et lignende Maal af Kundskaber som de tilsvarende her hjemme et Aarstid før Eksamen, udarbejder han i Samraad med Professorerne sin Dissertation, og denne forberedes i Reglen derved, at det vigtigste af den oplæses og diskuteres i Seminariet paa den nys beskrevne Maade. Da den allerede paa dette Stadium i Reglen mere er et Udtryk for Professorernes end for de Studerendes Anskuelser, volder dens Afpudsning

og Antagelse ikke videre Besvær, og vedkommende faar da sin tyske Doktorhat, en Grad, der jo i Tyskland er mere anset end herhjemme vor Magisterkonferens, men egentlig temmelig nøje svarer dertil, og i Kundskabsfylde ikke rækker videre end vor cand. polit-Eksamen.

Det maa være tilladt her at indskyde, at den gode og grundlæggende Tanke i disse Seminarieøvelser temmelig nøje svarer til en Ide, nærværende Forfatter for omtrent fem Aar siden under Diskussionen om vor Eksamen udviklede ved et Møde i »Socialøkonomisk Samfund«. Vi udtalte nemlig Haabet om, at det skulde kunne lykkes at bevæge alle eller næsten alle de unge, hvortil undertegnede dengang selv hørte, til at udarbejde mindre Afhandlinger indenfor deres Speciale og derpaa foredrage dem dernede under gensidig Kritik. Kort og godt kan den Idé udtrykkes i følgende Sætning, som jeg ogsaa den Gang fremsatte: vi maa se at lære hinanden vore Specialer, og et saadant Samarbejde er en nødvendig Betingelse for, at den enkelte kan bevare det videnskabelige Overblik ogsaa nu til Dags, hvor den videnskabelige Arbejdsdeling ved Stoffets Ophobning truer med at isolere og begrænse den enkelte paa en — jeg havde nær sagt i Virkeligheden fordummende Maade.

Nogen Tid efter begyndte den svenske Dr. Cassel, der opholdt sig her ved vort Fakultet et Par Semestre, at iværksætte lignende Seminarieøvelser paa det statistiske Laboratorium, men det viste sig ialtfald dengang, at vi var altfor faa. Om det nu laa i, at de Opgaver, Dr. Cassel interesserede sig for eller var hjemme i, ofte havde en ret livløs teoretisk Karakter, eller i at Fakultetet er for lille og har for lidt Tid, skal jeg

lade være usagt. Efter min Formening er det i hvert Fald nødvendigt, at der til vor Eksamen, maaske i noget ændret Form, knyttes en ubetinget Førstehaandsret til en bestemt Række Embeder, thi først da vil Fakultetet opnaa en fast Tilgang af ny unge Mænd, der kan give sig Tid og Raad til at dyrke de social-økonomiske Studier paa en intensiv og dog ikke for snæverhjærtet Maade, medens det nu ifølge Sagens Natur mangelen en Gang kun kan dreje sig om at slippe saa let som muligt til en Eksamen, der ikke en Gang sikrer Livet for dem, der har den.

I det ydre viser Resultaterne af disse tyske Seminarieøvelser sig altsaa i de omtalte Dissertationer, der i Modsætning til f. Eks. de danske Magisterkonferensopgaver altid bliver trykt, og dette er Forklaringen til den Oversvømmelse af quasi-videnskabelig Litteratur, som Tyskland eksellerer i. Thi det følger af sig selv, at de fleste af disse Arbejder fra 21—23aarige Mennesker endnu ikke er økonomisk Videnskab, men i det højeste tilsammentagne kan danne Grundlaget for en saadan. At man dog kan naa et respektabelt Resultat, naar Udvælgelsen foregaar under erfarne og overlegne Læreres Kritik, viser formentlig de bekendte »Schriften des Vereins für Socialpolitik«, som nu er naaet til ca. 70 Numre, der er udgivet af Prof. Brentano og Lotz i München. Den eneste Parallel til saadanne Foretagender er herhjemme »Socialøkonomisk Samfunds Skrifter«. Af tyske kan videre nævnes Serierne fra Prof. Wagners Seminarium i Berlin og fra Prof. Conrads i Halle osv., hvilke navnlig i den senere Tid have bragt gode Ting for Dagen. Dog maa man her tilføje, at Sagen, saaledes som den drives i Tyskland, har en alvorlig Hage.

Der hersker nemlig ved næsten alle tyske Seminarier en overordentlig stærk Bestræbelse for at danne Skole, den saakaldte »verderbliche Schulmachen«. Med andre Ord: de ved Fakultetet ledende Professorer benytter i vid Udstrækning Seminarierne til at afrette en Stab af unge Doktorer, der kan gøre Propaganda for netop de socialpolitiske og økonomiske Anskuelser, som er vedkommende Professorers Kæphest. Det er i Virkeligheden ret vanskeligt at faa Lov at foredrage noget som strider imod den paa Bjærget herskende Tro, og gør man det, saa kan man være sikker paa, ikke just at man bliver fjendtlig behandlet, — thi dertil er de tyske Universitetslærere dog for dannede Mennesker, men at de fuldstændig taber al Interesse for ens videre Studier, og det er klart, at dette for en Begynder er mindst lige saa farligt som Fjendskab.

For saa vidt som dette gælder de yngre Studerende ved Seminariet, anser jeg dog ikke dette Forhold for særlig skadeligt, thi selv om der gaar nogen Selvstændighed tabt derved, saa er det dog mangelen en Gang for en ung Mand, der i Reglen ikke kan have nogen begrundet Overbevisning, pædagogisk ret praktisk at indøve sin Tænke- og Skrivefærdighed efter et bestemt Skema, som en original og selvstændig Natur let vil kunne ryste af sig, naar han kommer til Skelsaar og Alder, vel at mærke hvis han senere kan faa Lov at udvikle sig nogenlunde uafhængigt. Men det er netop Humlen, at det kan han ikke saa let i Tyskland. Thi hvordan er den videre Løbebane for den unge saakaldte Doktor i Tyskland? Enten gaar han over i Statstjenesten, hvor han reverenter talt maa holde baade Trit og Retning, eller til de store Handelskamre

og Syndikater som Sekretær o. s. v., hvor han ganske vist maa skrive jo mer des bedre, men ikke en Tøddel som kunde udlægges til Skade for de store Plutokraters og Industribaroners materielle Interesser, saa at jeg vil udsætte en Præmie for den, der kan opdrive en objektiv og uhildet tysk Børskammer- eller Syndikatsberetning. Til Gengæld er disse Folk højt lønnede, saa at man i Tyskland nærmer sig den nuværende amerikanske Tilstand, at de værste Kapitalmisbrug forsvares med det største Talent, fordi de ledende Industrikredse i Tide sikrer sig de dygtigste Kræfter, hvilket er saa meget lettere, som de studerende tyske Kredse i Modsætning til herhjemme overvejende rekrutteres fra de besiddende Klasser, der jo ifølge Sagens Natur er hildet i de Synsmaader, den gamle engelske Filosof Bacon kaldte: Huleillusioner (*idola specus*).

Endelig kommer vi til den store Del af de økonomiske Studerende, der ogsaa efter at have skrevet Dissertationen helliger sig Videnskaben. I saa Fald maa de i tre eller fire Semestre »habilitere sig«, som det kaldes, ved et eller andet tysk Universitet, for at opnaa Tilladelsen til at holde Forelæsninger som Privatdocent. Den tyske Doktorgrad giver nemlig ikke Ret hertil, hvilket er meget naturligt, da ikke en af ti nybagte tyske Doktorer vilde være i Stand til at holde en Forelæsning, hvoraf nogen kunde lære Videnskab. Man kan altsaa sige, at det toaarige Habilitationsstudium i Tyskland nogenlunde svarer til Arbejdet ved vore Doktorafhandlinger. Men Ulykken er, at Tyskland er saa fuldt af videnskabelige »Skoler« (der forøvrigt ofte kun strides om Kejserens Skæg), at man vanskeligt kan blive habiliteret som Privatdocent ved

noget Universitet uden at være eller blive Partimand. Nu bøder det naturligvis noget paa denne Ulæmpe, at der er saa overordentlig mange Universiteter i Tyskland, saa at man er for saa vidt friere stillet, som man kan drage til et andet Universitet, naar man ikke kan nære sig hvor man er. Man kan med andre Ord i Reglen vælge sig et Universitet, hvis økonomiske Skole ikke divergerer altfor stærkt fra ens egen Personlighed og Anskuelser; thi der er jo dog selv i den tyske Økonomi ikke mer end højst tolv til femten forskellige Opfattelser af de samme Spørgsmaal, men derimod mer end dobbelt saa mange Universiteter.

Alligevel, trods den rasende megen Lærdom, kan jeg ikke se andet, end at de videnskabelige, virkelig originale og frugtbare Resultater i Tyskland nu til Dags staar i et forbavsende Misforhold til de Anstrængelser og de store Midler, hvorover ogsaa den tyske socialøkonomiske Virksomhed disponerer. Og skønt jeg ofte har grundet over, hvor det kan være, gik Sandheden ikke op for mig, før mit Blik en Dag i Tyskland faldt paa følgende Sætning i en forøvrigt tarvelig tysk Avis. Der stod: »Der gives mange Mennesker, som kan forøge deres Flid og Kundskaber i det uendelige, uden at være i Stand til derved at udvide deres aandelige Horisont det allerringeste«. Da slog det mig, at Tyskerne jo netop var et Folk af den Slags Mennesker, og moderne tysk økonomisk og Stor-Politik, baade den der resulterer af den almindelige og af Klasse-Valgretten, vil ikke mindst i disse Dage vise selv de mere forhaabningsfulde, at denne Dom ikke er for haard. Og trods al Dygtighed og Grundighed hos Tyskerne forekommer det mig, at den ogsaa

gælder ialtfald indenfor en stor Del af den tyske Universitetsverden, der vedkommer vore Studier. Hvor berettigede end de kritiske Kommentarer er, hvormed visse tyske Skoler har forsynet navnlig den klassiske engelske Nationaløkonomi, har de ikke gjort Nationaløkonomerne stort klogere end de var i Forvejen, og trods enkelte fremragende Begavelser kan man næppe sige, at de tyske Videnskabsmænd i Almindelighed har brudt nye Baner for vor Videnskab. Men dette ligger som antydnet ikke i Læresystemet, som er fortræffeligt, men i Folket, som hidtil synes at have manglet syntetisk Kraft udenfor metafysiske Omraader (Kant), og hænger vel ogsaa noget sammen med, at Adgangen til Studierne af pekuniære Grunde er saa temmelig begrænset til Overklasserne, der maaske — ifølge Ammons Teorier — endog kan betragtes som en særlig Race. Denne anser Ammon og Tyskerne selv ganske vist netop for at være overbegavet, men saalænge den ikke viser det, er der vel næppe Grund til at lade sig imponere af denne Vurdering.

Man vil altsaa forstaa, at det er fuldstændig konsekvent, naar jeg anbefaler at studere ogsaa de tyske Studieforhold saa meget som muligt; thi de er i og for sig lagt godt til Rette; og fordi Tyskerne selv alligevel ikke formaar at bringe meget ud deraf, kunde det jo godt være, at de Danske kunde. Jeg føler mig ialtfald selv overbevist om, at det er muligt, da mine Ophold i Udlandet har bragt mig til Erkendelse af, at Gennemsnitskvaliteten af den danske Aand staar langt over den, som Tyskerne kalder den specifik germanske. Det gælder blot om aldrig at foretage slaviske Efterligninger, og om aldrig at blive staaende ved et enkelt

Lands Forbilleder. Jeg kan her nævne Fremstillingsformen, der i Tyskland negligeres i en saadan Grad, at en vittig Østriger nylig i et tysk Blad kunde skrive, at Tyskerne sad inde med Verdens største Talent til at drukne en i sig selv klar og enkel Tanke i en klodset Fremstilling. Vil man maale Forskellen, behøver man blot at se hen til franske Forfattere; skade at disse til Gengæld ofte mangler den tyske Soliditet og Samvittighedsfuldhed.

Naar en Læser nu til Slutning vilde spørge mig om, paa hvilken Maade vi da kunde tage Lære af de tyske Universiteter til Nytte for den danske Videnskab og Handelslivet, saa forudsætter jeg for vort Fakultets Vedkommende, som allerede berørt, at vor Eksamen gøres til en virkelig Embedseksamen og helst til en Magisterkonferens. Naar først et bestemt Resultat paa denne Maade er garanteret dem, der giver sig i Kast med vor vanskelige Videnskab, saa tror jeg, at der vil blive rigelig Plads for og Kræfter til Indførelsen af et social-økonomisk Seminarium ved vort Fakultet, og Følgen vilde utvivlsomt blive et stærkt Opsving for den danske Nationaløkonomi til Ære og Nytte for Landet, til Skabelsen af et økonomisk talt »Større Danmark«. Dog vil jeg ikke lægge Skjul paa, at Fremtidens Undervisning og Uddannelse i Nationaløkonomi formentlig tildels maa forlade nogle af de gamle Spor og søge et nyt Grundlag. Jeg tænker her, for at nævne et bestemt Eksempel, navnlig paa, at det sikkert vil vise sig gavnligt i Fremtiden at skabe en bredere praktisk Basis for Specialstudiet.

Sagen er, at de mange nyskabte økonomiske Samfundsformationer til den Grad bæres og drives frem af

tekniske og sagligt begrundede Forhold, at man aldrig lærer at beherske Samfundslæren, uden gennem Livet at have gjort sig bekendt med disse Forhold. Tænk blot paa et Hovedspørgsmaal som de moderne Produktionsomkostningers Udvikling og deres Forhold til Varens Pris og til Handelsavancen, eller Toldbeskyttelsens Indflydelse paa Prisniveauet og Arbejdslønnen o. s. v.; altsammen Livsspørgsmaal for det moderne Samfund, men som næsten ingen Nationaløkonom nu til Dags er i Stand til at give sig i Kast med, endsige løse, fordi han paa Grund af Ukendskab til næsten alle enkelte Led i Produktions- og Transportprocessen ikke raader over eller forstaar de Oplysninger, han skal bruge. Dette Onde er, som ialtfald nogle af Læserne vil have følt, af en meget radikal Natur, og da det vil blive mere føleligt for hvert Aar der gaar, vilde det ikke være saa underligt, om der kun kunde raades Bod derpaa ved et radikalt Middel. Og dog er det, der skal gøres, ikke saa svært endda. Saasnart de unge nemlig havde tilegnet sig hvad man kan kalde elementær økonomisk Dannelse, burde Studietiden afbrydes, eventuelt forlænges med t. Eks. to halve Læreaar i henholdsvis en stor Maskinbedrifts, Transportanstalts eller Bankanstalts Hovedbogholderi, eventuelt mod en vis Betaling med Rum for visse Fripladser. Med andre Ord, man vilde ved denne Ordning simpelthen gennemføre et lignende Princip som gælder for Ingeniørerne før deres Studietid, der jo begynder med et Aars Smedelære, og for Lægerne og Juristerne efter Studietiden, der jo suppleres med henholdsvis Hospitals-tjeneste og Fuldmægtigpraksis, inden de er modne til paa egen Haand at anvende deres Lærdom i Livet.

Jeg skal ikke her komme nærmere ind paa Enkeltheder, men vil blot tilføje, at denne Ordning*) vilde være særlig let at gennemføre, saafremt Staten raadede over blot enkelte større Bedrifter indenfor flere Produktions- og Transportforetagender. Saadanne vil den formentlig blive nødt til at sikre sig i en ikke altfor fjærn Fremtid, dersom den ikke vil risikere, som Amerika og tildels Tyskland, at blive en Slave af Nutidens mægtige Kapitalsammenslutninger og Produktionskarteller, saaledes som jeg nylig har fremstillet det i nærværende Tidsskrift. Den teoretiske og praktiske Uddannelse af Landets unge Nationaløkonomer vilde da ved Universitetets og Statens naturlige Samarbejde af sig selv kunne komme til at gaa Haand i Haand paa en saavel for det økonomiske Liv som for den nationaløkonomiske Videnskab hidtil ukendt frugtbar Maade. Thi i Øjeblikket forekommer det mig, at der hersker et næsten internationalt Dødvande i den økonomiske Videnskab, og jeg kan ikke tænke mig anden Grund end den, at den paa Grund af Aarhundredets økonomiske Omvæltninger er i Færd med at miste Følingen med Livet. Denne Opfattelse støttes af to Omstændigheder. Den ene er, at de bedste klassiske Fremstillinger af Økonomien skyldes Mænd, der som v. Thünen, Ricardo og Stuart Mill stod midt i det praktiske Liv, den anden, at de fyldigste og lødigste Dissertationer, som er udgaaet fra f. Eks. de forannævnte tyske Seminarier, skyldes netop Studerende, som havde til-

*) En lignende paatænkes, ifølge den nu foreliggende Kommissionsbetænkning om Omordning af vort Diplomati, aabenbart som Støtte for de fremtidige Konsulers og Gesandters teoretiske, i Reglen netop statsvidenskabelige Kundskaber.

bragt et eller flere Aar med Arbejde i de Erhvervs-
grene, i hvis teoretisk-økonomiske Parallel de søgte
deres videnskabelige Speciale.

Det er, som Kapitlet »Brain work and manual work«
i Krapotkins Bog »Fields, factories and workshops« viser,
ikke gold Eksperimenterelyst, der har ført til de mo-
derne, hidtil undervurderede Forsøg paa at smede
»Haandens og Aandens« Arbejde sammen i en pæda-
gogisk Enhed. Det beror tværtimod paa en dyb
Indsigt i, at der er meget i Nutidens differentierende
Kulturudvikling, der til Skade for Samfundet diskvali-
ficerer og »indskrænker« Individet. De Samfund, der
først finder paa Raad og praktiserer Kampen mod de
herhen hørende Onder, vil, selv om de er svage i Tal,
opnaa en betydelig Styrke, Overlegenhed og Mod-
standskraft i Nationernes Kamp for Tilværelsen.
